

Liberaller Arasındaki Ayrışma Üzerine Serbest Düşünceler

Atilla Yayla

Prof. Dr. | LDT Yön. Kur. Bşk., İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi

liberal düşünce | Yıl 20, Sayı 77, Kış 2015, s. 53 - 59

Tarih sanki bazen daha hızlı akıyor. İlk bakışta bu sözün saçma göründüğünü biliyorum. Ortalama insan için standart zaman hep aynıdır. Ne hızlanır ne de yavaşlar. Ne ise odur ve hep aynı hızla akar. Bu doğru ama insanın zamanla etkileşimi, önemli olayların zaman bakımından yoğunlaşma derecesi dikkate alınınca belki de tarihin bazen gerçekten hızlı aktığını kabul etmek gerekir. İnsanın zamanla etkileşimi ise şahit veya parçası olduğu olaylar üzerinden gerçekleşiyor. Yaşı biraz olgunlaşmış olan herkes, zamanın bazen çok yoğun ve hızlı bazen de aheste ve boş aktığını tecrübe etmiştir.

İnsanla toplum arasında bir analogi kurarsak aynı şeyin toplumlar için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. 2013 Mayıs'ından beridir Türkiye'de zamanın daha hızlı aktığına kuvvetle inanıyorum. 2013 Mayıs ayından bu satırların yazıldığı 2014 Ekim'ine kadar öyle çok ve öyle büyük toplumsal olay yaşandı ki, bu ülkenin sakini olmayan –meselâ İskandinav ülkelerinde yaşayan- bir insana neler olup bittiğini ve bu olayların temposunu anlatmak çok zor.

Mayıs 2013'ten Ekim 2014'e kadar vuku bulan çok sayıda olay arasında beni en çok ilgilendirenlerinden biri ve belki de en başta geleni liberaller arasında ortaya çıkan ve hâlen gelişmekte olan ayrışma. Thomas Cumhur Gür'ün dediği gibi "liberallerin havuzu çok küçük ama egoları çok büyük". Sağdan da sargsak soldan da sargsak çok sınırlı bir sayıya tekabül eden liberal beşerî potansiyel bilhassa Gezi'den beridir ciddî ayrışmalara sahne oluyor. Niçin böyle

olduğunu ve bunun liberallere, Türkiye liberalizmine fayda mı sağlayacağını yoksa zarar mı vereceğini ele almakta fayda var. Değerli akademisyen arkadaşım Cennet Uslu'nun isteği üzerine bu vakaya kendi açımdan bakmak için bu satırları kaleme alıyorum.

Ayrışma ve Savrulma Hep Vardı

Önce bir noktanın altını kalınca çizmeliyim: Liberaller arasında değişik türden savrulma ve ayrışmalar, 1990'ların ortalarından itibaren, her zaman vardı. Her kritik olay veya dönemeç bazılarının liberal saflara koşmasına yol açtığı gibi bazı liberallerin de liberal saflardan kaçmasına sebep oldu. Bu kaçışlar bir iki en fazla birkaç kişiyi kapsadığı ve ilgililer toplumda ismi bilinen ve ağırlığı olan figürler olmadığı için de olan biten pek fazla dikkat çekmedi. Gelenlerin gidenlerden daha fazla olması da gidişlerin dikkat çekmemesine yardımcı oldu. Gidenlerden bir kısmı liberal olmayı sürdürdü, bir kısmı ise zamanla liberal fikirlerin epeyce uzağına düştü.

Bu çerçevede ilk işaret edilmesi gereken dönem 28 Şubat süreciydi. Sürecin özü dindarlarla Kemalistler arasındaki gerilimdi. Kemalistler dindar Müslümanların haklarını inatla çiğnedi bu süreçte. Liberallerin neredeyse tamamının insan hakları lehine tavır alması ve bu çerçevede dindarların haksızlığa maruz bırakılmasını eleştirmesi, dindarların liberal muhitlerde ve fikirlerde sığınak bulması Kemalist köklerden gelen ve Kemalizmden henüz tamamen arınmamış olan az sayıda ismin önce dönemin tek liberal oluşumu olan LDT'den uzaklaşmasına, sonra liberal fikriyatın da dışına düşmesine sebep oldu. Bunu yapanların genel özelliği ciddî bir liberal siyasî felsefi birikime sahip olmamaları ve genelde sadece iktisat çalışmış olmalarıydı. Bunlar zaten iktisatta liberal, siyasette ise hayli illiberal kimselerdi. İlk kritik anda savrulmaları zor olmadı.

Bir başka savrulma benim 18 Kasım 2006'da İzmir'de yaptığım konuşmanın ardından kopartılan fırtınayla doğdu. Bu olay üzerine biri benim o zamana kadar yakın arkadaşım olmuş bir akademisyen olmak üzere birkaç kişi LDT'den ve benden uzağına kaçtı. Bu kimselerle o günden beri hiç görüşmedim. Ancak, bana ulaşan bilgilerden, şimdi hepsinin CHP çizgisine kaydığını öğrendim.

Liberaller arasında ilk ciddî ayrışma AK Parti'nin Erdoğan'ın başbakanlığının son zamanlarında ortaya çıkmaya veya belirginleşmeye başladı. Gezi olaylarıyla iyice ortalığı saçıldı. 17-25 Aralık olaylarıyla zirveye çıktı. Bugün artık liberaller arasında bir ayrışma olduğu gizlenemeyecek kadar açık. Bazı

liberaler eskiden beridir yol arkadaşlığı yaptıkları ana kitleyle bir arada bulunmak istemelerini imkânsız kılacak bir ruh hâli içine girdi. Ayrı yollarda yürümenin imkânlarını aramaya başladı. Birkaçı ayrı bir dernek kurdu.

Bu grupsal ayrışma çabasının bir benzeri 2000'lerin başında vuku bulmuştu. LDT'nin bir gençlik örgütlenmesi olarak 2001'de kurduğu Liberal Gençlik Derneği de benzer bir macera yaşadı. Özellikle gençler arasındaki bazı gerilimler sonucu LİGED 2003'ün başından 2006 ortalarına kadar LDT'den ayrılmaya ve adeta LDT'ye alternatif bir oluşum yaratmaya çalıştı. Bunun sebebi ilkesel ayrılıklar olmaktan ziyade özellikle gençler arasındaki insani ihtilâflardı. Bu kimselerden bazılarının şimdiki ayrışma sürecinde de gayet aktif olduğunu gözlemliyorum. Hayat tecrübesi az ve kimlik algısı yüksek gençler arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden LİGED içindeki bazı liberal gençler LDT'den ayrı ve hatta uzak durmaya çalıştı. Bir gençlik hareketi olmasına rağmen önemli mensupları LDT içinde yetişmiş olduğu için bu dernek LDT'nin bir benzeri olmaktan öteye geç(e)medi. Bir ara çok hızlı ve yoğun çalıştı. Çok iyi faaliyetler de yürüttü. Ancak, devamlılığını sağlayamadı, kalıcılaşamadı. Dernek sürdürülemez hâle gelinde oradaki insanlar derneği asıl sahibine -yani LDT'ye- iade etmek yerine İstanbul'da faaliyet yürüten bazı gençlere teslim etti. LİGED etiketi ve çizgisi onlar tarafından da benimsenmeyince dernek resmen de kapandı.

Kısaca, liberal çevreler içinde gerilimler, ayrışmalar ve ayrışma teşebbüsleri her zaman var oldu. Bunlar bazen kişilerde bazen gruplarda somutlaşmaktaydı. Bunun çeşitli sebepleri vardı. Gençler arasındakiler daha ziyade heyecanlarla ve duygularla alâkalıydı. Ama daha olgun insanlar arasında ciddî fikrî ayrılıkların vuku bulduğu oldu. Neredeyse herkesle teması olan ve her olayı-gelişmeyi bilen biri olarak şimdi hafızamı yoklayınca bunları hatırlıyor ve niçin vuku bulup ne anlama geldiklerini daha iyi anlıyorum.

Ayrışmanın Sebepleri

Ayrışmayı hem bireyler hem gruplar üzerinden okumak mümkün. Olayların sıcaklığı dışardan gözlemcilerde Gezi ve/veya 17-25 Aralık'ın tek sebep olduğunu düşündürtebilir. Ancak, bu yanlış. Daha önce Yeni Şafak'ta kaleme aldığım altı yazılıklı bir seride liberaler arasındaki ayrışmanın sebeplerini kısaca irdeledim. Bunlardan biri Kürt meselesi. Yıllardır tanıdığım -yine, özellikle sadece iktisatla ilgilenen- bazı liberaler, neredeyse Türkiye'nin bir Kürt sorunu olmadığını düşünme ve Kürtlerin silahla bastırılmasını makûl ve meşru görme noktasındaydı. Yani bu kimseler Kürt meselesine liberal bir duruş sergilemekten çok uzaktaydı. Buna rağmen bu kimselerle şahsen arka-

daşlığını sürdürdüm, tabiri caizse, vaziyeti idare ettim. Ancak, bazen fikirleri ve tavırları hakikaten tahammül edilmez bir hâl almaktaydı.

Başka bazı liberaller, özellikle seküler hayat tarzına sahip olan kimileri, dindarlara bakışta ve onları eşit siyasal haklara sahip vatandaşlar olarak tanımakta çok isteksizdi. Tipik şekilde, Ayn Rand'dan etkilenenlerin çoğu, dindarlara karşı her zaman sert ve dışlayıcıydı. Toplumsal bir realiteyi veri kabul edip onun üzerinden analizler yapmak yerine adeta dini ve dindarları tasfiye etmeyi veya çok dar bir alana sıkıştırmayı ister durumdaydılar. 28 Şubat sürecinde liberallerin hak savunusu bu kimselere hakların değil de bir toplumsal grubun savunulması olarak görüldü. Bu yüzden bazıları LDT'den uzaklaştı.

Başka bir şekilde ifade edilirse, liberaller arasında bir ayrışmanın maddî temelleri hep vardı ve devamlı kuvvetlenmekteydi. Gezi olayları bir katalizör görevi gördü. Birikimler patladı ve ayrışma ses vererek ortaya çıkma yoluna girdi. Peşinden gelen 17-25 Aralık, çok ilginçtir, Gezi ile şekillenen saflarda bir kırılmaya değil sıklaşmaya yol açtı. Gezi'deki safların iyice belirginleşmesine sebep oldu.

Benim görebildiğim kadarıyla bugün liberaller biri büyük biri küçük olmak üzere iki ana gruba ayrıldı. Büyük grup, içinde kamusal görünürlüğe sahip kimselerin sayısı daha az olduğu için, daha az fark ediliyor. Örneğin, LDT açısından bakarsak, LDT çevrelerinin en az %95'i büyük grup içinde. Diğer grup çok daha küçük. Ama kamusal görünürlüğü olan birkaç kişi orada olduğu ve özellikle Cemaat medyası büyük ilgi gösterdiği için sanki asıl kitleyi teşkil ediyormuş gibi yansıtılabiliyor. Ayrışma adımını atan küçük grupta yer alanlar çoğu zaman Tayyip Erdoğan'ın, sadece Tayyip Erdoğan'ın merkeze alındığı yorumlar yapıyor. Erdoğan'ı şeytanlaştırıyor ve her problemin, her kötülüğün, her yanlışın tek ve şaşmaz kaynağı olarak görüyor. Cennet Uslu'nun benden daha iyi ifade ettiği üzere, bu grup normatif teoriyi Türkiye'deki AKP öncesi durumla özdeşleştiriyor ve bu muhayyel ideal durum açısından olanı biteni değerlendiriyor. Meselâ, şöyle bir mantıkla ilerliyor: Kuvvetler ayrılığı liberal demokrasinin gereğidir. Liberal demokraside yargı bağımsız olur. Türkiye bir liberal demokrasidir. O hâlde hükümetin ve yasamanın yargı memurlarına tayinlerle ve kanun değiştirmelerle müdahale etmesi yanlıştır. Bu akıl yürütme geçersiz. Türkiye bir liberal demokrasi değildi(r). Bir türlü giderilememiş birçok eksikliği vardır. Hükümet sistemi parlamenter sistem olduğu için kuvvetli kuvvetler ayrılığı yoktur. Parlamento en üstün güçtür. Türkiye'de yargı hiçbir zaman tam bağımsız ve tarafsız olmamıştır. Bunun sorumluluğu onu etkileyen güçler kadar onun zihniyetinin

de eseridir. Bizde yargı vicdanıyla ve yasalara uygun hareket etmek yerine dışardan emir almaya, telkin altında kalmaya yatkın ve hazırdır. 1960 darbesinden sonra olanlar, 28 Şubat sürecinde yaşananlar bunun delilidir. Daha 2008 yılında iktidar partisine askerin emri veya telkiniyle kapatma davası açılmıştır. Böyle bir yargıda şimdi farkına varılan ayrı bir otonom yapılanmanın ortaya çıkması asla sürpriz değildir. Eldeki bütün veriler –emniyet ve yargı başta olmak üzere- bürokraside bir otonom yapılanma olduğunu göstermektedir.

Liberaller arasındaki ayrışma esasında ilkeler üzerinde değil. Liberal demokrasiyi, kuvvetler ayrılığını, bağımsız ve tarafsız yargıyı, insan haklarına saygılı bir siyasî rejimi tüm liberaller savunuyor. Farklılık somut olaylara bakışta, olayların hangi yönünün öne çıkartılacağına ortaya çıkıyor. Yargıda otonom bir yapılanma olduğuna inansalar tüm liberaller aynı yorumu yapacak ve buna karşı çıkacaktır. Ama bazı liberaller bunu gösteren deliller olduğunu düşünürken diğer bazıları böyle bir şey yok diyor. Ergenekon ve Balyoz yargılamalarına itiraz eden veya çok yanlışa sahne olduklarını söyleyen bazı liberaller, şimdi, bu yanlışların nereden ve nasıl kaynaklandığı ve hangi amaçlara hizmet ettiği net bir şekilde ortaya çıkmış olmasına rağmen, hiç ses vermiyor.

İki grubun hükümete ve Gülen cemaatine bakışında önemli farklar mevcut. Ağırlıklı kitle AK Partinin diğer partiler gibi bir parti ve Erdoğan'ın diğer liderler gibi bir lider olduğunu söylüyor. İktidarın her iktidar gibi doğru şeyler de yanlış şeyler de yapabileceğini, doğru yaparsa bunun desteklenmesi, yanlış yaparsa eleştirilmesi gerektiğini ifade ediyor. Diğer kesim ise hükümetin her yönüyle ve her şeyiyle kötü olduğunu düşünüyor. Parçalı değil toptan değerlendirme yapıyor. Bence bu hatalı bir yaklaşım. Bir parti-iktidar ideal ilkeler açısından, önceki durumdan sapması bakımından ve rakiplerine karşı durduğu yer bakımından değerlendirilebilir. Erdoğan nefreti duyanlar sadece ideal ilkeler açısından bir değerlendirme yapmaya yöneliyor ve bunu yaparken de sadece ve yalnızca tezlerini destekleyecek bilgileri ve olayları değerlendirme diğerlerini görmezden gelme yoluna gidiyor. Bir alanda yanlış yapan bir hükümetin veya cemaatin bir başka alanda doğruyu ve iyiyi yapıyor olabileceğini görmüyor.

Bunların bazıları kendileri gibi düşünmeyenler hakkında “satılmak”, “iktidara kapılanmak”, “hükümete teslim olmak” vb. çirkin suçlamaları ya açıkça dile getiriyor veya imâ ediyor. Bu yola bir defa girildi miydi, kendilerinin de aynı şekilde değerlendirilebileceğini, yargılanabileceğini akıl edemiyor, belki de böyle bir şeyin olacağına ihtimâl vermiyor. Ancak, son on iki yılda yaşanan

olayların, kimin nerede ne yaptığının, kimin kiminle nasıl bir ilişki içinde olduğunun kayıtları arşivde. Umarım kimse bu çirkin ve hatalı yaklaşımda ısrar etmez.

Ayrışmayı ele alırken Gülen Cemaati'nin liberaller üzerindeki etkisini de mutlaka hesaba katmalıyız. Bu cemaat ortalama cemaatlerden farklı. İktidara çok düşkün ve kendi alanında ve çemberinde kalmak yerine her yere, her resmî ve sivil ortama ve kuruluşa nüfuz etmeyi ve onları etkilemeyi seviyor. Bu çerçevede, liberal çevreleri boş bırakmış olması imkânsız. Özellikle 17-25 Aralık operasyonlarını meşrulaştırabilmek için liberal bir terminolojiye ve liberallerin desteğine muhtaç. Bu yüzden hem Cemaatin organik parçaları liberal terminolojiyi ve tezleri kullanıyor hem de Cemaat etkileyebildiği insanları, bu arada tabii ki liberalleri, kendi istikametinde cepheye sürmeye çalışıyor. Bunun bu ayrışmada bir ölçüde etkili olduğu kanaatindeyim. Liberal çevrelerde Güleni olduğunu bildiğimiz kimseler zaten vardı. Biz onları liberal zannediyorduk, ama asıl sadakatleri liberal fikirlere değil cemaatlerineymiş. Bir de gizlenen cemaatçiler olma ihtimali var ki, ben şahsen böyle birilerini tanıdığımı sanıyorum.

Gülen Cemaati ve onun söylem tarzının etkisine girmiş liberaller tartışmayı sadece yolsuzluk iddiaları üzerinden yürütmek istiyor. Yolsuzluklar hoş karşılanacak olaylar değildir. Kamu idaresinin şeffaf ve yozlaşmadan uzak olması arzuya şayandır. Yolsuzlukların mutlaka üzerine gidilmelidir. Ancak 17-25 Aralık bazı liberallerin sandığı gibi normal mecrasında devam eden yolsuzluk operasyonları değildir. Cemaat hükümete saldırının sadece yolsuzluk üzerinden konuşulmasını istiyor ve bazı liberaller bu tuzağa düşüyor. Peki ama 7 Şubat 2012 MİT operasyonunu nereye koyacağız? Cemaatin ilk hamlesi oydu. MİT müsteşarını tutuklayabilselerdi, vatana ihanet suçundan başbakan Erdoğan'a yöneleceklerdi. Bunun mümkün olduğuna inanmışlardı. O olmayınca bir seri operasyon plânladılar. 17-25 Aralık'ın ardından MİT tırlarının çevrilmesi, uzun zamandır devam eden yasa dışı veya yasal kılıf geçirilmiş dinleme operasyonları, olayın daha geniş bir zeminde ele alınması gerektiğini gösteriyor.

Büyük liberal kitle hükümet eleştirisi de yapıyor cemaat eleştirisi de. Hükümetin mevcut ve muhtemel yanlışlarının zararlarını da fark ediyor, müstakbel bir Cemaat devletinin ne gibi felaketler yaratacağını da. Buna karşılık, küçük gruptan bazıları kişiselliğe gömülmüş doludizgin hükümet eleştirisi yaparken Cemaat'e en küçük bir eleştiri yöneltmiyor, tabiri caizse, toz kondukmuyor. Esas itibarıyla devlet içinde örgütlenen ve devlet gücünü -mev-

zuatı, kaynakları, insan ve para gücünü- amaçları için ahlâk ve hukuk dışı şekilde seferber eden bir yapıyı sivilliğin muazzam bir örneği olarak sunuyor.

Şerden Hayır Çıkacak mı?

Fikir akım ve oluşumlarında ayrılıklar olması şaşırtıcı değildir. Bunların her zaman ve her halükârda zararlı olması da gerekmez. Liberal camia belki de artık tek çatı altında toplanamayacak kadar büyüdü. Bu yüzden, ayrışmaların ortaya çıkması da çok şaşırtıcı olmamalı. Ancak, burada önemli olan, yıllarca beraber yürümüş arkadaşların birbirlerine kötü laf etmemesi. Sıfatlar ve lakaplar takmaması. Haksız ve yakışsız ithamlar yöneltmemesi. Eğer bunlara dikkat edilirse, bu hatalara düşülmezse, yeni liberal grupların ve oluşumların ortaya çıkmasını memnuniyetle karşılamak bile gerekebilir. Çünkü, yeni oluşumlar gizli kalmış kabiliyetlerin ve enerjilerin ortaya çıkmasına sağlayabilir. Şimdiye kadar ulaşılamamış veya yeterince ulaşılamamış toplum kanallarına ulaşmak için yeni kanallar açabilir. Yeni faaliyet türlerinin keşfi sürecini ateşleyebilir. Neticede mühim olan ülkede liberal fikirlerin yayılması ve her bakımdan daha çok hayat bulmasıysa, herkesin buna yapacağı her katkıyı memnuniyetle karşılamak her liberalin boynunun borcudur.

Yaşanan ayrışmaların liberal çevrelerin her bakımdan daha iyiye gitmesine yardımcı olmasını temenni ederim. Böyle olup olmayacağını herhâlde çok zaman geçmeden göreceğiz.